

MCA atelier

Památník Jana Palacha | Revitalizace Bastionu u Božích muk
Brus Vít | Gronwaldt Dan

15113_Ústav teorie a dějin architektury
ZS 2019/20 | Současná architektonická tvorba
FA ČVUT

Architektonická kancelář MCA byla založena v roce 1996 architekty Miroslavem Cikánem a Pavlou Melkovou, jedná se o společný autorský ateliér. Samotná práce a způsob přístupu k architektuře a tvůrčí činnosti je založen na fúzi zkušeností obou ze zakládajících architektů. První z dvojice přinesl zkušenosti především ze své minulé zahraniční praxe v Rakouském hlavním městě. Tato životní etapa Miroslava Cikána obohatila ateliér o jistou formu preciznosti v rámci chodu samotného ateliéru a jistou důslednost, se kterou se snaží své projekty navrhovat a také realizovat.

„Architekt není pouze umělcem nebo manažerem, ale zodpovídá také za konstrukční, technickou a řemeslnou stránku věci“

Pavla Melková pro TV architekt z roku 2018

Další neméně důležitou praxí, která ovlivnila smýšlení a činnosti ateliéru MCA, byla praxe architektky Melkové ve Spojených státech amerických, kde byla součástí týmu departement of city planning. Ateliér tím získal nový náhled na širší měřítko, na které má samotná realizace vždy větší, či menší vazby a není tak jen vytrženým solitérem bez kontextu. Ateliér se díky pochopením těchto vztahů začal orientovat také na veřejný prostor a návrhů koncepcí, či strategií pro jednotlivé obce a města.

Velká část veřejných zakázek vzešla z architektonických soutěží, kterých se hojně účastní. Jejich tvorba klade velký důraz na samotný koncept jednotlivých návrhů, což již vyplývá ze samotné rétoriky obou z architektů. Rádi ve svých veřejných projevech, prezentacích svých děl, ale také v rozhovorech používají nespočet přirovnání k jiným oborům, nad jejichž souvislostí s danou věcí nemusí být posluchači na první dobrou jasné, co tím chtěl autor říci. Rádi se nechávají inspirovat v jiných odvětvích umělecké tvorby jako například v literatuře, hudbě či filmu. Jejich společný jazyk se však možná také v mnoha případech může stát opěrným bodem celé prezentace, díky němuž dokáží zaujmout posluchače svým entusiasmem a nadšením do výsledku své autorské činnosti a odvrátit tak zraky diváků od možných nedostatků a problematických bodů jednotlivých návrhů, což je vždy obrovská výhoda.

Z činností ateliéru je možné uvést projekty jako úprava Bastionu U božích muk na pražském Vyšehradě(2011), Památník Jana Palacha ve Všetatech(2019), protipovodňová vrata v Čertovce(2005), rekonstrukce funkcionalistického souboru Husova Sboru na Vinohradech(2009) a další soubory činžovních a rodinných vil, úprav městských parterů, ulic a náměstí, jako například návrh úpravy náměstí Jiřího z Poděbrad. Jejich projekty a články a jsou pravidelně k vidění v odborných architektonických časopisech.

Atelier se paralelně s projekční a realizační činností věnuje výzkumné, teoretické a vzdělávací aktivitě, která vytváří teoretické odborné zázemí pro architektonickou tvorbu.

Miroslav Cikán se narodil v sobotu 30. května roku 1964 v Praze 10 ve Vinohradech. Od malička se toužil stát se chemikem, nicméně v průběhu své cesty za svým snem byl z této dráhy odkloněn především svým zájmem o umění. V jeho rodině bylo zvykem hrát na hudební nástroj, tudíž mu nebylo toto prostředí vůbec vzdálené. Jak sám uvedl v rozhovoru Bourání s Adamem Gebriánem v roce 2012, tak byl v mládí „doslova obklopen notami“. Rád a často navštěvoval galerie, tudíž vizuální umění mu také nebylo cizí. Po nástupu na studium architektury na pražské ČVUT své nynější profesi propadl.

Na škole byl pro něj jedním z největších vzorů a oblíbených kantorů profesor Jiří Ševčík, u něhož docházel na dobrovolné semináře. Společně se svou kolegyní Pavlou Melkovou byl jedním z mála vyučujících v té době, kteří dokázali pracovat se studenty jako se s osobnostmi, které se snažil rozvíjet. Naučil je chápat především souvislost mezi minulostí a současností, což se nyní odráží v aktuální tvorbě a zaměření – rekonstrukcemi. Nicméně v ateliéru nerozlišují mezi stavbou novostaveb, či rekonstrukcemi. Vždy je dle jejich slov i novostavba spjata s místem, jeho historií, kontextem zástavby a třeba i původní historickou stopou.

Při své zahraniční praxi v Rakousku se poté jeho důraz na kontext okolí ještě posílil díky jeho zkušenosti s profesí tzv. Baumeisterů, kteří v Rakousku plnili funkci lokálních stavitelů, či architektů. Chápali nejlépe co se kolem nich děje a co dané prostředí potřebuje. Tuto zkušenost si s sebou nese a snaží se jej využívat v co největší míře využívat dodnes. V Rakousku byl od roku 1989 do roku 1995. O rok později založil s architektkou Pavlou Melkovou ateliér MCA. Souběžně se soukromou praxí je také vedoucím architektonického ateliéru na své alma mater a věnuje se také vědecké a publikační činnosti.

Pavla Melková se narodila 18. února 1964 v Praze. Pochází z rodiny, kde samotnou architekturou jako profesí se nezabýval jediný člen rodiny. Převážná část rodiny byli vědečtí pracovníci v oboru přírodních věd. Avšak souběžně s vědeckou prací se zajímali o výtvarné umění a uměleckou činnost. Tento rozpor mezi volným uměním a vědou bylo právě to spojení, které chtěla tehdy jako studentka Pavla Melková objevit. Vystudovala fakultu architektury ČVUT v Praze. Diplomovala v oboru památkové péče. Doktorské studium absolvovala na FA ČVUT v oboru urbanismus a územní plánování. Za svou kariéru, ve které se primárně spojena s ateliérem MCA, byla mnohokrát oceněna či nominována na různé druhy ocenění spojené s architektonickou obcí. Například můžeme zmínit nominaci na cenu Architekt roku 2014, dále byla oceněna například hlavní cenou Grand prix architektury 2012, cenou primátora hl. m. Prahy 2012, nominací na cenu Klubu za starou Prahu 2012, první cenou East Centric Arhitekt Awards competition 2013 či nominací European Union Prize for Contemporary Architecture – Mies van der Rohe Award 2013.

V roce 2012 založila Pavla Melková Kancelář veřejného prostoru. Kancelář veřejného prostoru spadá pod Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. Jedná se o pracoviště, které se zabývá tvorbou veřejného prostoru na architektonické úrovni. Hlavním cílem kanceláře je prosazování a obhajování veřejného prostoru jeho důležitosti v městské struktuře v návaznosti na veřejný zájem a jeho každodenní užívání. Neméně důležitou roli hraje ovlivňování podoby veřejného prostoru všemi dostupnými nástroji tak, aby kýžená kvalita odpovídala důležitosti této městotvorné struktury. Cílem práce má být jednotná koncepce přístupu k veřejným prostranstvím v hlavním městě.

Památník Jana Palacha ve Všetatech vznikl v roce 2011 z podnětu Jana Pouchala, zakladatele neziskové organizace Národ uhasl, nápad na vytvoření muzea Jana Palacha – v rozhovoru pro platformu Perspektiva, vyslovil doslovný záměr vytvořit muzeum, jakožto instituci pro věcné vzdělávání, namísto dalšího z nespočet památníků, které člověk denně mívá. Možná jej donutí se zamyslet, nicméně nepředávají konkrétní faktickou informaci jejich návštěvníkům. Domluvil se s novým majitelem domu, kterého myšlenka také zaujala a dům ochotně prodal. Po domluvě s poslanci a národním muzeem se mu podařilo sehnat finance na realizaci tohoto záměru a na tomto základě byla vyhlášena architektonická soutěž na výslednou podobu Palachova rodného domu, kde mladý Jan trávil většinu svého dětství.



Zadání soutěže apelovalo na tři základní části koncepčního návrhu. **Symbolickou** – Umělecké pojetí stavby samotného rodinného domu, s cílem získat novou kvalitu. **Kontemplační** – zahradní a terénní úpravy pozemku do podoby meditační zahrady k osobnímu zamyšlení návštěvníků Památníku. S tímto takové souvisela možnost zbourání užitkových staveb na pozemku. A poslední **edukační** – novostavba výstavního pavilonu a prostorové navržení ideální expozice.

Soutěže se zúčastnilo 31 architektonických týmů a komisi předsedal Josef Pleskot. MCA architekti tuto soutěž vyhráli a 9.10.2019 tohoto roku byl památník slavnostně otevřen veřejnosti.



Celkový návrh respektuje zadání soutěže a proto rozděluje dění na pozemku do oněch tří částí – symbolická část uvnitř hlavní budovy na severovýchodní straně trojúhelníkového pozemku, novostavba muzea, jakožto informační oddíl, na západě a meditační vnější prostor, který předcházející části spojuje. Pozemek sousedí s Tišickým potokem, jehož význam a kvalitu autoři v ideální míře respektovali. V rámci meditační zahrady vytvořili zákoutí, jehož hlavním motivem je výhled na tento vodní element.

Samotný objekt je umístěn v rodišti Jana Palacha ve Všetatech, což je malá obec na Mělnicku. S necelým počtem obyvatel 2300 je stavba takového národního významu rozhodně velmi pozitivní zásah do dění a prosperity obce. Objekt se nachází zhruba 500m od vlakového nádraží a na pěšího návštěvníka tak čeká příjemná procházka malebnou zachovalou vesnicí. Pro individuální dopravu s větším přílivem aut však již vesnice dimenzována není. I na samotných internetových stránkách národního muzea je doporučeno parkovat v přilehlých ulicích, což může působit na nejbližší sousedy negativně. Při vyšším zájmu tak bude muset, pravděpodobně, obec vymyslet nové dopravní řešení. Tuto problematiku však posoudí čas.

Při příchodu od nádraží je návštěvník ihned konfrontován s jakýmsi objektem, který je velmi nepravděpodobné přehlédnout. Klín nebo hrana, která má symbolizovat samotný komunistický režim a zároveň symbolizuje rozdělení společnosti, je pevně vražen do západní štítové stěny. Tvoří tak nový vstup do objektu. Svým cortenovým materiálovým řešením autoři docílili surovosti, která je bezpochyby skvělým vyjádřením vpádu varšavských vojsk do české republiky i komunistického režimu jako takového. Oproti ostatním konkurenčním návrhům, které je možné dohledat na ČKA byl právě

tento klín tím elementem, který ukázal jasnou dominanci návrhu nad ostatními. S jasně definovaným tvarem, jasně definovanou funkcí, zřejmou symbolikou a zároveň drzostí, se kterou proniká do původního domu, působí klín kontroverzně, přesto však přesvědčivě.

Celý zážitek a směr pohybu návštěvníka je autory jasně a velmi zdařile určen. První kontakt s domem je skrz již zmíněný klín, který uvnitř působí velmi klaustrofobicky a nepříjemně. Člověku ani moc nepřidá pohled do horní části tohoto tunelu, kde je zavěšena vlajka, kterou byl Jan Palach po své smrti zakryt. Nepříjemná procházka úzkým tmavým prostorem však netrvá dlouho a člověk vejde do otevřeného ambientního prostoru, do něhož proniká světlo pouhými několika málo



okny, které se před rekonstrukcí nacházely ve druhém patře domu. Všechny vnitřní konstrukce byly totiž vybourány a zůstalo vlastně jen torzo schodů, po kterých se Jan Palach dostával do své ložnice. Celému vnitřnímu prostoru dominuje, kromě zmíněného klínu, také betonový stolec - prázdný rodinný stůl, který nápadně připomíná, zejména svou centrální polohou, oltář. V tomto elementu a v celém vnitřním prostoru, který je prázdný, šedivý, pouze s černě natřeným dřevěným viditelným krovem, se autorská dvojice velmi vyřádila a trochu si i možná vynahradila touhu po stavbě chrámů-kostelů, které jsou zejména Pavle Melkové velice blízké. Silný duševní prožitek, jenž člověku prostor nabízí, je však částečně rušen cedulemi, které napovídají návštěvníkovi směr úniku. Inu – ve složitých stavbách s komplikovanou dispozicí jako máme zde je to určitě nezbytné. Návštěvník obchází klín, stolec, míjí schody a dostává se do prázdné neveliké místnosti, jenž slouží jako výstavní prostor, ve kterém budou v určitých intervalech obměňovány umělecká díla na téma Jana Palacha.



Východem na zahradu původním hlavním vstupem, se člověku dostává uvolnění, odlehčení od těžkého, až depresivního duševního zážitku, který však člověka donutil k zamyšlení. Zde, ve venkovním prostoru je však ideální příležitost si utříbit myšlenky a meditovat nad právě prodělaným zážitkem. Je totiž určen přesně pro tuto činnost!

Třetí z částí je novostavba

trojúhelníkového půdorysu, nacházející se v západním cípu pozemku. Architekturou nevýrazná bílá stavba s velkoplošným zasklením směrem do zahrady si na nic nehraje. Nevytváří konkurenci a pokorně vzhlíží k hlavnímu „chrámu“. Návštěvník se tak může uvnitř dozvědět fakta a nové informace o okolnostech úmrtí Jana Palacha, o samotném průběhu okupace a krutosti komunistického režimu. To vše s kulisami samotného rodinného domu, kde Jan Palach žil a odkud na smrt za svobodu českého národa odešel.

Revitalizace Bastionu u Božích muk bylo hlavní téma architektonické soutěže uspořádané v roce 2007 městskou částí Prahy 2. Jednalo se o veřejnou anonymní architektonickou soutěž na vypracování kompletního architektonického návrhu stavby č.p. 1751/II a terénních úprav bastionu XXXI novoměstského opevnění, Horská ulice, Praha 2. Obecně vzato se jednalo o tvarové, dispoziční a provozní řešení s důrazem kladeným na kulturně historický kontext této lokality v rámci Pražské památkové rezervace a její propojeností resp. s dostupností s ostatními částmi hlavního města. Porota tvořená nejen architekty, ale také zástupci politického vedení městské části, rozhodla o vítězném projektu, jehož autorem byl atelier MCA. Podle slov poroty se jednalo o velmi komplexní návrh zapadající do okolí s veškerou návazností na širší vztahy města a přilehlých parkových ploch.



Foto: Filip Šlapal

„Kultivovaný návrh celistvého urbánního a architektonického řešení vhodně zapadajícího do okolí, podložený kvalitní analýzou řešeného prostoru a jeho širšího zázemí, respektujícího širší vztahy. Návrh je profesionálně ověřen grafickým modelem prokazujícím hmotovou, funkční i ekonomickou reálnost i důvodnost návrhu. Návrh svou otevřenou koncepcí skýtá mimořádně velký potenciál pro dopracování v návazných fázích a v nabídnutých strukturách skýtá možnost variability funkčního využití.“

Vyjádření poroty ČKA, 2007

Na začátku bude příhodno se také zmínit pár řádky o samotné historii a původnímu stavu tohoto místa. Oblast barokního Bastionu XXXI je součástí středověkého opevnění Nového Města pražského, založeného roku 1348 císařem Karlem IV. Tehdejší část lokality za hradbami byla ve 14. století koncipována jako územní rezerva a její charakter nezastavěného území se i v době pozdějšího rozšiřování města neměnil. Stávající a historicky zachovalá hradební linie nejen opticky odděluje dva územní celky. Ty můžeme označit jako území „před“ hradbou: což je Nové město a kampus Karlovy Univerzity a území „za“ hradbou: tedy park Folimanka a část města pod Vyšehradem. Postupný časový vývoj a samotné rozšiřování města s ohledem na postupnou ztrátu významu historických cest, měl za důsledek postupnou separaci této lokality. Nепrostupnost území dala za vznik nepřístupné a nevyužité zeleně uvnitř centra města, která skýtala skrytý potenciál.

Hlavním tématem soutěže tedy nebyla pouze rekonstrukce či výstavba nového objektu tvořící dominantu v těsné blízkosti hradeb. Šlo primárně o komplexní pohled na oblast v rámci urbanistického chápání lokality a odhalení a následně využití potenciálu místa.



Foto: Filip Šlapal

Jak už bylo několikrát zmíněno, stavba je součástí širší plánované koncepce propojení zelených parkových ploch v oblasti univerzitního kampusu Albertova a navazujících území Nového města pražského a Vinohrad. Hlavními tématy a požadavky, se kterým se museli účastníci soutěže poprat byla celá řada. Cílem byla úprava veřejného prostranství, dostavba objektu veřejné kavárny, propojení prostoru „před“ i „za“ historickou hradební linií, využití místa s širokou viditelností a mnoho dalšího.

Koncept nově navržené stavby byl velmi jednoduchý. Odstranění stávajícího objektu a navržení jednoduché hmoty zasazené do nově upraveného terénu respektující archeologické souvrství. Avšak již na začátku se můžeme zastavit nad důležitým faktem. Samotné odstranění ruiny objektu z 19. století, nebylo v samotných požadavcích soutěže. Primárně se uvažovalo o rekonstrukci stávajícího objektu a doplnění jeho funkce. Každopádně samotné rozhodnutí poroty o demolici objektu případně o jeho historickou hodnotu zde nebudu rozebírat.

Při příchodu hlavním vstupem nám, kromě relativně nových povrchů a materiálů nic nenapovídá, že by se pod našimi nohama měl objevovat kavárenský prostor či výstavní galerie. Na první pohled se jedná o kultivované upravované místo s primární funkcí, a to na možnost klidného posezení v centru Prahy s výhledem na krásné panorama. Až při dalším postupu po otevřeném venkovním schodišti na podlahovou úroveň kavárny se nám otevírá pohled na samotnou stavbu, za kterou v roce 2012 získal atelier MCA cenu *GRAND PRIX ARCHITEKTŮ 2012*. Tento fakt nenápadnosti však nemůže být autorům vyčítán. Naopak. Novostavba kavárny byla zapuštěna pod úroveň existujícího terénu a přirozeně splývá se svým okolím.

Stěžejní funkcí vítězného návrhu je variabilita užité plochy. Univerzální sál pro výstavy, společenské akce či kavárnu, zázemí veřejnosti a provozu. Vnitřní prostor je nedělený. Velké posuvné stěny v rámci interiéru umožňují uzavření baru a ostatního zázemí kavárny a nabízí tak možnost přeměny z kavárenského zařízení na otevřený kulturní prostor. Celková variabilita je podněcována i propojeností exteriéru s interiérem. Otevřením čelní prosklené stěny, která je orientována k panoramatu Vyšehradu, směrem do volného prostranství bastionu lze docílit kompletního propojení interiéru s exteriérem a vytvořit kompaktní volně přecházející prostor. Celkový dojem při propojenosti veškerých ploch tak vytváří atmosféru absolutní vzdušnosti a návštěvník se tak může pohybovat takřka bez bariér. Protilehlá strana směřující do zapuštěného atria je taktéž otvíravá a nabízející další venkovní prostor.



Atrium je umístěno v rámci novostavby zapuštěné do terénu a veřejným prostorem, který se odehrává na střeše objektu. Právě nad termínem atria, kterému autoři říkají „negativní věž“, se dá polemizovat. Dle rétoriky architektů jde o symboliku kontrastující s výhledem na Vyšehrad, kde má pomocí atria proudit energie celým objektem. Touto myšlenkou bych se rád vrátil na začátek této seminární práce, kdy je zmínka o jazyku ateliéru MCA. Při samotné návštěvě není zřejmá žádná návaznost tohoto atria na označení „negativní věž“². Dle funkčního a logického pohledu se jedná o atrium osvětlující zadní částí stavby s možností soukromějšího venkovního posezení než v prostoru před stavbou.



Foto: Filip Šlapal

Celá veřejná plocha otevírající se před bastionem je doplněna o mobiliář z Cortenu. Avšak jeho ledabylé uspořádání a tvarosloví spíše připomíná uměleckou instalaci, než samotný mobiliář. Tento předem zkorodovaný ocelový plech je implementován i do stavby, má tedy opět navozovat pocit propojenosti stavby s veřejným prostranstvím.

Jedním z řady dalších detailů, který by neměl být opomíjen je obnova stěnové kaple, která byla v průběhu stavby objevena. Do této kaple byla v rámci návrhu vsazena nová boží muka, která byla následně vysvěcena. Jedná se o sochu z železných plátů, která svým materiálovým řešením a elementárním tvarem opět reaguje a navazuje na samotný koncept jednoduché hmoty nového objektu.

Jak vlastně funguje stavba 7 let (k roku 2019) po kolaudačním rozhodnutí a jak se podařilo celkový koncept návrhu promítnout do reálného prostředí? Právě to je jedna z nejdůležitějších otázek v rámci hodnocení objektu. Pokud se zaměříme na celkový vzhled stavby, její nenápadnost vůči okolí a celkového pojetí charakteru veřejného prostoru, ten je v zásadě v pořádku a podporuje původní ideu. Tedy jedna ze tří základních vizí byla naplněna. Pokud se však podíváme na zbylé dva body konceptu, ty bohužel tak vysoká očekávání již nenaplní. Prvním bodem je propojenost zelených parkových ploch v oblasti kampusu Albertova a navazujících území Nového města pražského, druhým je samotná funkce objektu. Co se týká průchodnosti a otevřenosti oblasti, ta měla být podpořena návrhem nového točitého schodiště, které vedlo přímo k hradbám bastionu. Bohužel tyto schody jsou v současném stavu stále více nevyužívané či v některých případech dokonce zavřené. Stává se z nich tedy spíše další cortenová dekorace, u které návštěvník nikdy nemá jistotu, zda ji bude moci využít. Z tohoto důvodu nám k objektu opět zůstává pouze jedna přístupová cesta, což v samotném slova smyslu žádným způsobem průchodnost lokality nepodporuje.

Posledním bodem, který je třeba zmínit je ona funkce. Původním kritériem městské části byl návrh multifunkčního prostoru s možností provozu kavárny. Multifunkčnost byla zamýšlena tak, aby v tomto místě vytvořila přidanou hodnotu vybavenosti, za kterou by se návštěvníci vraceli. Kavárna by společně s jedinečným výhledem tvořila onu výjimečnost místa s možností trávení dlouhých hodin v přítomnosti pražského panoramatu. Bohužel tato příležitost opět zůstala za očekáváním. V dnešní době je zde provozována kavárna/restaurace s tak zajímavými cenami, že si je 90% návštěvníků nemůže dovolit a odrazuje je tak od delšího pobytu. Vzniká nám tu tedy otázka, kdo je vlastně nechtěným autorem takto nenavštěvované stavby. Svalovat vinu na městskou část, že nabídla takto lukrativní prostor provozovateli finančně nedostupné a luxusní restaurace, je jednoduché. Na druhou stranu se však musíme zamyslet také nad faktem, jestli samotný návrh nové stavby není natolik sofistikovaný, že k běžnému provozu není vlastně vůbec uzpůsoben.

Závěr

Při hlubší analýze práce týmu Miroslava Cikána a Pavly Melkové lze najít dvě hlavní zájmové oblasti, na které se zaměřují a ve kterých se cítí dobře. Je to obnova památek, jejich rekonstrukce a revitalizace a práce s veřejným prostorem. Při zkoumání původů tohoto zájmu lze jednoznačně označit osobnost profesora Jiřího Ševčíka jako tu, která je k tomu podnítila. Učení pana profesora, které je naučilo vnímat souvislosti mezi minulostí se současností, je pravděpodobně důvod, kvůli kterému nedělají rozdíly mezi rekonstrukcemi a novostavbami. I při návrhu novostavby musí návrh nutně vycházet ze složitosti historického kontextu okolní a zástavby. Záleží pouze na měřítku, ve kterém se na daný problém architekt dívá (Tuto myšlenku formuloval Miroslav Cikán v podcastu Bourání s Adamem Gebrianem z roku 2012). Vzhledem k tomuto přístupu jsou opodstatnitelné jejich mnohdy radikální zásahy do historických objektů a širší zástavby. V případě Bastionu tímto zásahem může být zbourání historické budovy z 19. století, v případě Památníku Jana Palacha by se dalo za tento zásah označit proražení budovy cortenovým klínem. Tyto a jiné zásahy mohou působit pochopitelně mnohdy kontroverzně, nicméně dle ohlasů veřejnosti a odborné obce jsou ještě stále v rámci norem a zdravého přístupu k tvorbě kvalitní architektury.

Zdroje

- Nově otevřeným Palachovým památníkem ve Všetatech prochází hrana zla - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/narodni-muzeum-ve-vsetatech-otevrel-palachuv-pamatnik-40299259>
- Posmrtná maska, stůl, vlajka a hrana zla. Národní muzeum otevřelo ve Všetatech Památník Jana Palacha | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/pamatnik-jana-palacha-hrana-zla-vsetaty_1910091919_pj
- Památník Jana Palacha ve Všetatech — Česká komora Architektů. [online]. Copyright © 2014 ČKA [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/pamatnik-jana-palacha-ve-vsetatech>
- Spíš chrám než dům. Ve Všetatech otevřeli Památník Jana Palacha – Deník N. *Deník N - Nezávislý český deník* [online]. Copyright © N Media a.s. [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://denikn.cz/211226/spis-chram-nez-dum-ve-vsetatech-otevrel-pamatnik-jana-palacha/>
- Stavbaweb.cz – Palachův památník. *Stavbaweb.cz – odborný portál o architektuře a stavebnictví* [online]. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/palachv-pamatnik-21762/clanek.html>
- Spíš chrám než dům. Ve Všetatech otevřeli Památník Jana Palacha – Deník N. *Deník N - Nezávislý český deník* [online]. Copyright © N Media a.s. [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://denikn.cz/211226/spis-chram-nez-dum-ve-vsetatech-otevrel-pamatnik-jana-palacha/?gclid=CjwKCAiA58fvBRAzEiwaQW-hzdJUFqbfZAtHy0COhaXxTnrqe-YyXrrHII V8xCFEVt5DNh3R7xdOBoCF18QAvD BwE>
- Profilové video: Pavla Melková | TVarchitect.com. *TVarchitect.com - online televize o architektuře a stavebnictví* [online]. Copyright © 2019 Living Media s.r.o. [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://www.tvarchitect.com/video/profilove-video-pavla-melkova/>
- doc. Ing. arch. Pavla Melková, Ph.D. - FA ČVUT. *Redirecting to /cs* [online]. Dostupné z: <https://www.fa.cvut.cz/cs/fakulta/lide/428-pavla-melkova>
- Bourání s Pavlou Melkovou a Miroslavem Cikánem | Radio Wave. *Radio Wave* [online]. Copyright © 1997 [cit. 15.12.2019]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/bourani-s-pavlou-melkovou-a-miroslavem-cikanem-5244747>
- Revitalizace objektu č.p. 1751/II a bastionu XXXI novoměstského opevnění, Horská ul., Praha 2 — Česká komora Architektů. [online]. Copyright © 2014 ČKA [cit. 06.12.2019]. Dostupné z: https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/praha2_horska
- https://www.lidovky.cz/relax/design/verejny-prostor-a-zazrak-na-praze-2.A120123_201248_In-bydleni_ter
- archiweb.cz - Revitalizace Bastionu u Božích muk. *archiweb.cz* [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 06.12.2019]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/revitalizace-bastionu-u-bozich-muk>
- MELKOVÁ, Pavla. *Humanistická role architektury*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2016. ISBN 9788074671142.